HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

ועלו בידו שתים חייב והתנן פטור לא קשיא הא דבעי זיוני הא דלא בעי זיוני: כתב אות אחת נוטריקון רבי יהושע בן בתירה מחייב וחכמים פוטרין: א"ר יוחנן משום ר' יוסי בן זימרא מנין ללשון נוטריקון מן התורה שנא' [1]כי א"ב המו"ן גוים נתתיך אב נתתיך לאומות בחור נתתיך באומות המון חביב נתתיך באומות מלך נתתיך לאומות ותיק נתתיך באומות נאמן נתתיך לאומות ר' יוחנן דידיה אמר [2]אנכי נוטריקון אנא נפשי כתיבת יהבית רבנן אמרי אמירה נעימה כתיבה יהיבה איכא דאמרי אנכי למפרע יהיבה כתיבה נאמנין אמריה דבי רבי נתן אמרי [3]כי יר"ט הדרך לנגדי (א)יראה ראתה נטתה דבי רבי ישמעאל תנא (ג)[4]כרמ"ל כר מלא רב אחא בר יעקב אמר [5]והוא קללני קללה נמרצ"ת נוטריקון נואף הוא מואבי הוא רוצח הוא צורר הוא תועבה הוא ר"נ בר יצחק אמר [6]מה נדבר ומה נצטד"ק נכונים אנחנו צדיקים אנחנו טהורים אנחנו דכים אנחנו °קדושים אנחנו: **מתני'** [ג]הכותב ב' אותיות בשתי העלמות אחת שחרית ואחת בין הערבים ר"ג מחייב [א]וחכמים פוטרין: **גמ'** במאי קמיפלגי ר"ג סבר (ז)אין ידיעה לחצי שיעור ורבנן סברי [ב]יש ידיעה לחצי שיעור:

הדרן עלך הבונה

רבי (ה)אליעזר אומר האורג שלשה חוטין בתחילה ואחת על האריג חייב [ג]וחכ"א בין בתחילה בין בסוף שיעורו ב' חוטין [ד]העושה שתי בתי נירין (ב) בנירין בקירוס בנפה בכברה ובסל חייב (ו)[ה]והתופר ב' תפירות [ו]והקורע ע"מ לתפור ב' תפירות: **גמ'** כי אתא רבי יצחק תני שתים והאנן תנן ג' לא קשיא הא באלימי הא בקטיני °אמרי לה להאי גיסא ואמרי לה להאי גיסא אמרי לה להאי גיסא אלימי תלתא לא סתרי תרי סתרי קטיני תרי נמי לא סתרי ואמרי לה להאי גיסא קטיני תלתא ידיעי תרי לא ידיעי אלימי תרי נמי ידיעי תניא האורג ג' חוטין בתחילה ואחד על האריג חייב וחכמים אומרים בין בתחילה בין בסוף שיעורן (ג) ב' חוטין ובשפה ב' חוטין ברוחב ג' בתי נירין הא למה זה דומה לאורג צלצול קטן ב' חוטין ברוחב ג' בתי נירין והאורג (ד) ג' חוטין בתחילה ואחד על האריג חייב סתמא כר"א תניא אידך [ז]האורג ב' חוטין על הגס ועל האימרא חייב ר"א אומר אפילו אחד [ח]ובשפה שני חוטין ברוחב שלשה בתי נירין חייב הא למה זה דומה לאורג צלצול קטן שני חוטין על רוחב ג' בתי נירין והאורג ב' חוטין על הגס ועל האימרא חייב סתמא כרבנן: העושה ב' בתי נירין כו': מאי [בנירין] אמר אביי תרתי בבתי (ה) נירא וחדא בנירא: בקירוס: מאי בקירוס אמר רב מצוביתא: והתופר ב' תפירות: הא תנינא באבות מלאכות והתופר ב' תפירות משום דקבעי למיתנא סיפא והקורע ע"מ לתפור ב' תפירות קתני נמי התופר והקורע הא נמי תנינא באבות מלאכות אלא משום דקבעי למיתני סיפא הקורע בחמתו ועל מתו משום הכי קתני [התופר שתי תפירות]: והקורע ע"מ לתפור שתי תפירות: היכי משכחת לה

דעבדה

ועלו בידו שתים. היינו נמי מתכוין לכתוב ח' וכתב שני זייני"ן: **הא.** דתנן פטור: **דבעי זיוני.** שעדיין צריכות ראשי הזייני"ן לזיינן בתגין שלהן שהזייני"ן צריכות ג' זיונין ימין ושמאל ולמעלה כדאמרינן במנחות (דף כט:): **מלך נתתיך.** נשיא אלהים אתה (בראשית כג): **אנכי.** מדלא אמר אני: **אנא נפשי.** אני בעצמי: **אמירה.** שהיא נעימה: **כרמל.** גבי מנחת העומר כתיב גרש כרמל שמביאה כשהיא לחה בעוד שהזרע נפוח והכר של קש מלא הימנו: **מתני' אחת שחרית ואחת בין הערבים.** כיון דהוי"ל שהות בינתים כדי לידע הוה ליה כשתי העלמות: **גמ' יש ידיעה לחצי שיעור.** לחלק כדי שלא יצטרף עמו חצי האחר:

הדרן עלך הבונה

רבי אליעזר. (ח) אתא לפרושי שיעור אורג שמנו באבות מלאכות (לעיל דף עג.) דתנן התם שני חוטין: **בתחילה.** אם זו תחלת אריגתו של בגד: **ואחת על האריג.** אם מוסיף הוא על האריג שיעורו באחת דמצטרף עם האחר: **בתי נירין.** שנתן ב' חוטין של שתי בנירה שקורין ליצי"ש: **בנירין ובקירוס.** מפרש בגמרא: **בנפה ובכברה.** הנך לאו נירין ממש אלא מסרסר ומרכיב חוט א' [של ערב] בשתי מלמטה ואחד מלמעלה ומעמיד השתי בהן כתקנו: **גמ' כי אתא ר' יצחק תני.** מתני' הכי ר"א אומר האורג ב' חוטין בתחלה ולא פליג ר"א ארבנן אלא באחד על האריג: **להאי גיסא.** אלימי ג' ולא ב' משום דשנים סתרי דמתוך עוביין אינן נדבקים יפה זה בזה וקטיני בשנים מיחייב: **ואמרי ליה להאי גיסא.** אלימי שנים חייב: **דידיעי.** דבר הנראה הוא אבל קטיני בשנים פטור: **ובשפה ב' חוטין ברוחב ג' בתי נירין.** יש שאורגין סביב [הבגד] השפה באורך הבגד כולו מין אחר של [שתי] ורוחב ברוחב הבגד כשיעור שלשה בתי נירין והאורג בו שני חוטין (ו) חייב: **למה זה דומה.** כלומר להכי מחייבי באריג קצר כי האי ולא אמרי כמלא רוחב הסיט כדמשערינן במתני' באורג באמצע הבגד: **דומה לאורג צלצול קטן.** חגורה קצרה שאינה רחבה יותר משלשה בתי נירין: **על הגס.** אריג הרבה: **על האימרא.** תחלת הבגד שאורגין בו ערב ממין אחר לאימרא: **ובשפה.** לאורך השתי כולו עושין אותו: **תרתי בבתי נירא וחדא בנירא.** ב' פעמים מרכיב לחוט של שתי בבת נירא דהיינו שקורין ליצ"א: **ואחת בנירא.** ופעם שלישית מרכיבו על חוט הנירא שקורין ליצ"א המורכב על הקנה: **מצוביתא.** ביריעת גרדין האורגין ברגל הוא וקורין לימיי"ש והיא במקום הקנה העולה ויורד ביריעת אריגת נשים שקורין פריש"א: **הא תנינא ליה באבות מלאכות.** ולמה לי למיהדר ולמתנייה הכא הואיל ולא לפרושי בה מידי אתא. בשלמא אורג משום פלוגתא ושתי בתי נירין לאשמועינן בנירין ובקירוס ובנפה ובכברה וסל דלא (ז) תנא לה התם:

לעבדה

והתניא פטור. אין נראה לר"י לגרוס והתניא דמאי לא הוה פריך ממתני'[א] ומיהו איכא למימר דממתני' לא קשיא ליה מדקתני וכתב שני זיינין ולא נקט ב' אותיות אחרות דלא בעי זיוני משמע דמשום זיון פטור ליה אבל מברייתא דקתני סתמא[ב] פריך שפיר[ג] אבל קשה דאי ברייתא היא הא דפריך מינה אמאי נקט נתכוין לכתוב אות אחת ועלו בידו שתים אפי' נתכוין לאותן שתים שכתב וכתבן בלא זיון פטור כיון דמוקמי לה בדבעי זיוני דהא בברייתא לא קתני וכתב שני זיינין דנוכל לומר דאתי לאשמעינן הא כתב שתי אותיות אחרות דלא בעי זיון חייב כדפירשתי (א) במתניתין לכך נראה דממתני' פריך וגרסינן והתנן:

רבן גמליאל סבר אין ידיעה לחצי שיעור. נראה דטעם (ט) דרשב"ג משום דכתיב או הודע אליו חטאתו ידיעת חטאת[ד] הוא דשמה ידיעה אבל ידיעה דלאו חטאת לאו שמה ידיעה:

ורבנן סברי יש ידיעה לחצי כו'. פירש בקונט' הא דנקט אות אחת שחרית ואחת בין הערבים כיון דהוי שהות בינתים כדי לידע חשיב כשתי העלמות ואין נראה חדא דהוה ליה לפרש שיעור שהות ועוד דאמר לעיל כתב אות אחת בציפורי ואות אחת בטבריא חייב אע"ג דמסתמא יש שהות[ה] כדי לידע ונראה דמיירי שידע בינתים ואחת שחרית ואחת ערבית נקט לרבותא דאף על גב דיש עם הידיעה הפסק ושהות גדול בינתים מחייב ר"ג:

הדרן עלך הבונה

האורג. אומר ר"י דה"ג וחכ"א בין בתחלה בין בסוף ול"ג בין באמצע בין בסוף דא"כ הוה משמע בסוף הבגד ממש והתם אפי' רבנן מודו דחייב אפילו באחת כדאמרינן סוף פרק הבונה (לעיל דף קד:)[ו] אבל אי לא גרסינן באמצע אתי שפיר דבסוף לא בסוף ממש קאמר[ז]:

הכל

עין משפט נר מצוה

לט א ב מיי' פ"ו מהל' שגגות הלכה ח:

א ג מיי' פ"ט מהל' שבת הל' יח סמג לאוין סה:

ב ד מיי' שם הל' טו:

ג ה מיי' פ"ט שם הל' ט:

ד ו שם הלכה י:

ה ז מיי' פ"ט שם הל' יח:

תורה אור השלם

1 וְלֹא יִקָּרֵא עוֹד אֶת שִׁמְךָ אַבְרָם וְהָיָה שִׁמְךָ אַבְרָהָם כִּי אַב הֲמוֹן גּוֹיִם נְתַתִּיךָ: בראשית יז ה

2 אָנֹכִי יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל פָּנָי: שמות כ ב

3 וַיֹּאמֶר אֵלָיו מַלְאַךְ יְיָ עַל מָה הִכִּיתָ אֶת אֲתֹנְךָ זֶה שָׁלוֹשׁ רְגָלִים הִנֵּה אָנֹכִי יָצָאתִי לְשָׂטָן כִּי יָרַט הַדֶּרֶךְ לְנֶגְדִּי: במדבר כב לב

4 וְאִם תַּקְרִיב מִנְחַת בִּכּוּרִים לַייָ אָבִיב קָלוּי בָּאֵשׁ גֶּרֶשׂ כַּרְמֶל תַּקְרִיב אֵת מִנְחַת בִּכּוּרֶיךָ: ויקרא ב יד

5 וְהִנֵּה עִמְּךָ שִׁמְעִי בֶן גֵּרָא בֶן הַיְמִינִי מִבַּחֻרִים וְהוּא קִלְלַנִי קְלָלָה נִמְרֶצֶת בְּיוֹם לֶכְתִּי מַחֲנָיִם וְהוּא יָרַד לִקְרָאתִי הַיַּרְדֵּן וָאֶשָּׁבַע לוֹ בַייָ לֵאמֹר אִם אֲמִיתְךָ בֶּחָרֶב: מלכים א ב ח

6 וַיֹּאמֶר יְהוּדָה מַה נֹּאמַר לַאדֹנִי מַה נְּדַבֵּר וּמַה נִּצְטַדָּק הָאֱלֹהִים מָצָא אֶת עֲוֹן עֲבָדֶיךָ הִנֶּנּוּ עֲבָדִים לַאדֹנִי גַּם אֲנַחְנוּ גַּם אֲשֶׁר נִמְצָא הַגָּבִיעַ בְּיָדוֹ: בראשית מד טז

לעזי רש"י

ליצי"ש [ליצ"א]. ניר (כמין עיין במתקן אריגה, שבו השתי עובר).

ליצ"א (ד"ה תרתי) **[פייצ"א].** גדך (קצה חוט השתי, הנקשר לכובד העליון של הנול).

ליצ"א (ד"ה ואחת). ניר. **לימיי"ש [ליאיי"ש].** דוושה (במתקן הטוויה של הגברים). **פריש"א.** דוושה (במתקן הטוויה של הנשים).

מוסף תוספות

א. דקתני נתכוון לכתוב חי"ת וכתב שני זיינין פטור. תוס' הרא"ש. ב. 'ועלו בידו שתי אותיות.' תוס' הרא"ש. הוה משמע לן שתי אותיות שלימות בזיוני ובכל צורתם קאמר. ריטב"א. ג. ואפ"ה דחינן דמתניתא נמי דבעי לזיוני ולא זיין ודומיא דמתני'. ריטב"א. ד. דמייתי עליה קרבן. תוס' הרא"ש. ה. כדי הילוך מטבריא לצפורי כי י"ב מיל היה ביניהם. ריטב"א. ו. 'ארג חוט אחד והשלימו לבגד, חייב'. רשב"א. ז. דרבנן מודו בלהשלים. תוס' הרא"ש. ז. אלא... חוץ מחוט האחרון. תוס' הרא"ש.

מסורת הש"ס

א) מנחות סו: ע"ש, ב) [שם], ג) כריתות יב:, ד) [שם ודף יז. לעיל עג: קה.], ה) לעיל קד:, כריתות יז. יט:, ו) [לעיל עג.], ז) [תוספתא פי"ג], ח) אתי לפלוגי אשיעור אורג שמנו חכמים. ס"א רש"ל, ט) נ"ל דר"ג,

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה והתניא וכו' חייב כדפירש במתניתין: (ב) במשנה שתי בתי נירין בנירים: (ג) גמ' בין בסוף שיעור שתי חוטין: (ד) שם ג' בתי נירין האורג כצ"ל ואות ו' נמחק: (ה) שם אמר אביי תרתי בבת נירא: (ו) רש"י ד"ה ובשפה וכו' ב' חוטין של ערב חייב: (ז) ד"ה והא תנינן וכו' תנן להו התם:

גליון הש"ס

גמ' קדושים אנחנו. ע"ע במדרש במדבר רבה ר"פ מסעי על פסוק נחית כצאן עמך: שם א"ל להאי גיסא. פסחים קח ע"א ב"ב מב ע"ב:

מוסף רש"י

יראה ראתה נטתה. בשביל שהדרך לנגדי, כלומר לקנאתי ולקניטני (במדבר כב לב). **הכותב שתי אותיות.** הויא מלאכה בשבת (כריתות יב:). **אין ידיעה לחצי שיעור.** אכל חצי שיעור ונודע, לא הויא ידיעה לחלק, דאם חזר ואכל חצי שיעור מצטרפין (שם). **אחת על האריג.** אם מוסיף הוא על האריג שיעורו באחת, דמצטרף עם האחר (לקמן קה.). **והקורע על מנת לתפור.** פעמים שהנקב עגול ואינו יכול לתופרו יפה אלא אם כן קורעו, אבל קורע שלא לתפור לא הוי במשכן (לעיל עג.).

רבינו חננאל

ועלתה בידו ב' חייב. והתניא פטור, ושנינן בדבעי זיונא. פי' כגון צריך לכתוב ט"ת, ומדי רהוטו לא הדביק בו (לצלע) [הצלע] האחרון ונמצא כאילו פו, אי בעי זיונא כדי שיתראו צורת האותיות פטור, שעדיין אינה כתובה, ואם לאו חייב, ודוקא שצריך פו בענין שכתבו. נוטריקון הוא לשון יון, וסופרי המלכים והשרים שלהן יש להן כתב שקורין אותו נוטריקון, ואומר המלך לסופר כתוב כגון תופס והמלך מסדר לפניו בפיו והסופר כותב מפיו מילי שמשמשת כמה ובשיטה אחת כותב מגילה, וזהו נוטריקון. יש מי שאוכל חצי זית חלב בשגגה ונודע לו וחזר ונעלם ממנו ואכל חצי זית אחת, רבן גמליאל אומר אין ידיעה לחצי שיעור וכאילו השיעור כולו בשגגה אכלו חייב חטאת, [וחכמים] פוטרין.

הדרן עלך הבונה

פרק שלשה עשר:

רבי אליעזר אומר האורג ג' חוטין בתחילה ואחד על האריג חייב. בכלל גדול תנן סתמא האורג ב' חוטין, ולא שנינן בין בתחילה בין בראש הבגד ובין בסופו ע"ג אריג שהוא ארוג מאתמול, וכך הלכה כחכמים. ור' אליעזר פליג דסבר פחות מג' חוטין אין מתקיימין אלא נסתרין, הילכך אי בתחילה התחיל באריג צריך ג' חוטין שתהא מלאכה מתקיימת, ואם יש חוט אחד ערב ארוג בשתי אם ארג ב' חוטין על גביו חייב, ואם לאו פטור. ואם יש ב' חוטין ערב ארוגין בשתי וארג אחד עליהן חייב. וכן אם היו אלף באחד מהן חייב. **[הא בקטיני]**, פי' חוטין דקין. **אלימי**, חוטין עבין. אמרי לה להאי גיסא ג' (באלימי) [בקטיני] שהן דקין, כי השנים כאחד דומה מפני שאין מראין רחב, ובאלימי שנים כי רחבן ניכר. ואמרי לה להאי גיסא ג' באלימי שהן עבין וקשין, ולא חלמי להדדי, כי השנים מהן אין נכבשין ואין מתאלצין זה עם זה. ובקטיני שנים כי רכין הן ונאחזין זה בזה וחלמי הדדי. והרי פירש במשנה אחרונה כי שיעור רחב ב' חוטין הארוגין מלא הסיט, וכאן פירש כי היריעה הנארגת רחבה היא וארג ב' חוטין במקצת רחבה. ואם הוא שיעור מה שארג ברחב היריעה מלא סיט חייב ואם היא פחות פטור. ואם זו היריעה

רבינו חננאל (המשך)

הנארגת רחבה כולה פחות מסיט, אם היא צרה אפילו ג' בתי נירין בלבד כמו צילצול קטן, אם ארג בו ב' חוטין שנמצאת אריגתו מן השפה אל השפה, אע"פ שאינן מלא הסיט חייב. ולא עוד אלא שאם ארג מאצל שפת הבגד האחת שהיא קרואה אל חשאיה שיעור ג' בתי נירין חייב, אע"פ שאינן רחב מלא הסיט שדומה לאורג צילצול קטן. וצילצול זה (כמן) [כמו] אבנט הוא. אבל אם בתוך הבגד שלא מאצל השפה, ארג ב' חוטין או ג' חוטין או יותר, אם ישנם ברחב מלא הסיט חייב ואם לאו פטור. אבל האורג ב' חוטין ברוחב כל (שהן) [שהוא] אע"פ שאינן בג' בתי נירין, על הגס, שהוא מקום מעוקם כמין גמא יוונית, חוט אחד לכאן וחוט אחד לכאן צבוע, שנמצא (עמו) [כמו] סימן, או על האימרא שהוא [אל]עלם ואלטראז בלשון ישמעאל, והוא מלשון חטובות אטון מצרים, דמתרגמינן האמרת חטבת, שנמצא זה כמו כותב וחייב. **העושה ב' בתי נירין.** פי', מכניס חוטי השתי בנירים שיעלה זה וירד זה, ויבא הערב ויחזור השתי יעלה התחתון וירד העליון ויבא הערב. **קירוס**, הוא מצובייתא. פי' (מסנות) מסננת, אורגין אותה מן הסיב או מן חוטי צמר ומכיוצא בהן, ומסננין בהן.